

Hyödyllistä tietoa tietokirjailijoille

JOKINEN, HEIKKI (2010). *Tietokirjailijan eväät: tekijänoikeus, sopimukset, apurahat. 2. uudistettu painos.* 160 s. Suomen tietokirjailijat, Helsinki.

Tietokirjallisuuden tuottaminen on monille tutkijoille olennainen osa ammattia. Heikki Jokisen teos valottaa alan taustoja ja käytäntöjä. Teoksen lähtökohta on haastava, koska tietokirjailijoiden joukko on monimuotoinen. Osa työskentelee päätoimisesti kaupallisilla markkinoilla yksityisyrittysten kautta, osa toimii esimerkiksi yliopistoissa tutkijoina ja osa on freelancereita. Taustojen moninaisuudesta huolimatta kaikki joutuvat aika-ajoin perehtymään tekijänoikeuksiin, kustannussopimuksiin ja apurahojen hankintaan.

Teos jakaantuu kahdeksaan hyödylliseen päälukuun. Se on luonteeltaan käytännönläheinen ja selkeä, joskin muutamissa luvuissa ilmaisu voisi olla tiiviimpää. Teoksen ensisijaista kohdeyleisöä ovat nähdäkseni oman yrityksen kautta toimivat tietokirjailijat. Mielenkiintoinen

tilastollinen yksityiskohta esitetään heti kirjan alussa: kaikista Suomessa kustannetuista kirjoista yli 80 prosenttia on tietokirjallisuutta. Jokinen arvioi, että kaunokirjallisuuden suuremmasta tuontiaasteesta johtuen kotimaisten kirjoittajien julkaisemista teoksista jopa 90 prosenttia voi olla tietokirjallisuutta. Suuret luvut antavat lohdullisen kuvan tietokirjojen määrästä jatkuvasti viiheellistyvässä yhteiskunnassa.

Teos on suotavaa luettavaa esimerkiksi yliopistojen palveluksessa työskenteleville tutkijoille, jotka usein tuottavat myös kaupallisia tietokirjoja. Yliopisto-organisaatioissa sopimuskäytäntöihin ja kirjoittajan oikeuksiin liittyvät kysymykset unohtuvat helposti, koska tietokirjailu on monille vain sivutulon lähde.

Jokinen erittelee käytännönläheisesti tekijänoikeuksien pääperiaatteet. Hän omistaa teoksen päätoimisille tietokirjailijoille pääotsikolla ”tekijänoikeus on tietokirjailijan leipä”. Tekijänoikeuslainsäädäntöä Jokinen esittelee selkokielisesti mutta jämäkästi. Oman osionsa saa-

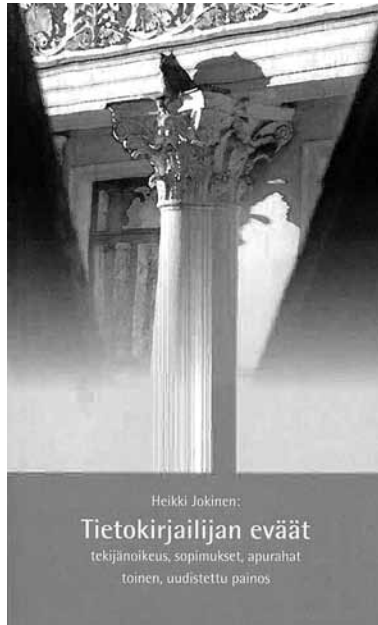
vat myös tekijänoikeuden syntymisen, teoskynnys ja muodon suoja. Jokinen muistuttaa, että tekijänoikeus koskee teoksen muotoa, ei itse tietoa.

Usealle tutkijalle tekijänoikeuksien luovuttaminen on tuttua puuhaa. Kustantajan antama sopimuslomake allekirjoitetaan ja useimmiten samalla luovutaan kaikista oikeuksista. Jokisen käytännön ohjeet sopimusasioihin tiivistyvät yksinkertaiseen muotoon: älä allekirjoita sopimuksia ennen kuin olet lukenut ne. Hän muistuttaa, että kirjallisen teoksen tekijän kannattaa olla tarkkana siitä mitä sopimuksessa sovitaan. Erityisesti kansainväliset kustantajat haluavat viedä käytännössä kaikki tekijänoikeudet itselleen. Sopimusten muotoilu aiheuttaakin ajoittain erimielisyyksiä tekijöiden ja kustantajien välillä.

Erityisellä kiinnostuksella luin osion tekijänoikeuksista työsuhteessa. Aihe koskee esimerkiksi kaikkia yliopistotutkijoita. Jokinen esittelee vuoden 2009 kulttuuriministeriön virkamiestyöryhmän esityksen työsuhtetekijänoikeuden säätämisestä, jota kulttuuriministeri ei antanut valtioneuvoston käsittelyyn. Esitys olisi perustavanlaatuisesti vaikuttanut tekijän ja työnantajan välisiin oikeuksiin. Esimerkkitapaus osoittaa aihepiiriin ajankohtauuden erityisesti sähköisten tiedonsiirtomenetelmien kasvattaessa suosiotaan.

Teos ruotii tieteellisen kirjoittamisen peruskäsitteitä. Näihin lukeutuvat esimerkiksi sitaatti ja plagiaatti, jotka esitellään omissa luvuissaan. Termien ymmärtäminen ja seuraamusten tiedostaminen ovat tärkeitä kaikille yliopisto-opiskelijoille ja tutkijoille. Näin ollen teosta on mahdollista käyttää apuna esimerkiksi kurssien suunnittelussa ja toteutuksessa.

Tietokirjoittamisen taloudellisiin kysymyksiin teos esittää hyödyllisiä vastauksia. Esimerkiksi kustannustoi-

minnan hinnanmuodostumisesta esitetään yleinen jakauma. Useimmiten suuri yleisö ei tiedosta kirjojen tekemiseen liittyviä kustannuksia ja niiden suuruusluokkia. Taloudellisiin käytäntöihin perehdytään hyvin yksityiskohtaisesti. Jokinen esimerkiksi esittelee asiantuntijakorvauksien euromääriä niin kirjallisissa töissä kuin julkisissa esiintymisissäkin. Kustannus- ja asiantuntijapalvelukustannuksia allekirjoittaessaan tutkijoiden olisi hyvä muistaa kirjassa mainitut periaatteet.

Jokinen pohtii myös tietokirjojen kirjoittamiseen liittyviä apurahamahdollisuuksia. Esimerkiksi Kopioston toimintaperiaatteiden kuvaus on mielenkiintoinen ja sivistävä lisä teoksen sisältöön.

Teos esittelee lyhyesti myös tiedekustannustoimintaan liittyviä järjestöjä, joiden jäsenyyden tuomia etuja ja kustannuksia voi kukin miettiä tarpeensa mukaan. Teoksen lopussa olevat liitteet täydentävät kokonaisuutta mainiosti. Niissä esitellään muun muassa tietokirjailijan eettiset ohjeet, suositeltava kustannussopimusmalli sekä muistisääntöjä sopimuksien solmimiseen.

Erityisesti sopimusosioon liittyvät asiat palauttavat kokeneenkin tutkijan mieleen hyödyllisiä asioita. Vielä enemmän kirja antaa sellaisille tutkijoille ja tietokirjailijoille, jotka eivät ole kiinnostuttaneet itseään sopimusikäytäntöihin. Tylsältä vaikuttava aihepiiri on erittäin tärkeä osa kirjallista työtä tekevän yleissivistystä ja ammatitaitoa. Suosittelen teosta lämpimästi kaikille kirjoja lukeville. Kirjallista tutkimustoimintaa tekeville teoksen aihepiiriin tuntemus on lähes välttämättömyys.

TOMMI INKINEN

*Geotieteiden ja maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*